

SỰ THAY ĐỔI TRONG PHƯƠNG THỨC ĐIỀU TIẾT NỀN KINH TẾ

Th.S Nguyễn Thị Thiều ()*

Trước kia, nước ta xây dựng thể chế kinh tế kế hoạch hóa tập trung cao độ, nhấn mạnh vai trò chi phối tuyệt đối của chính phủ. Cho nên để điều tiết nền kinh tế nhà nước sử dụng đơn nhất một phương thức điều tiết trực tiếp, can thiệp trực tiếp vào mọi hoạt động kinh tế - xã hội. Mặc dù vậy, chúng ta không thể phủ nhận, chối bỏ những tác dụng quan trọng của cơ chế này trong thời kỳ đầu, nhưng không thể duy trì mãi vì nó có không ít khuyết tật kềm hãm sự phát triển. Do đó, nước ta chuyển sang cơ chế thị trường là điều tất yếu. Thay đổi cùng với việc xây dựng kinh tế thị trường, phương thức điều tiết kinh tế vĩ mô của nhà nước cũng từng bước kết hợp giữa điều tiết trực tiếp với điều tiết gián tiếp trong đó lấy điều tiết gián tiếp là chính. Vậy có gì khác nhau giữa điều tiết trực tiếp và điều tiết gián tiếp?

Quá trình điều tiết kinh tế vĩ mô là quá trình vận dụng các phương thức và biện pháp điều tiết thích đáng, áp dụng các chính sách kinh tế hữu hiệu để tổng thể kinh tế - xã hội được vận hành có trật tự, nhịp nhàng và tiến hành điều tiết, dẫn dắt các hoạt động kinh tế vi mô riêng lẻ, thúc đẩy quá trình thực hiện mục tiêu điều tiết vĩ mô.¹

Đối với điều tiết trực tiếp, nhà nước chủ yếu vận dụng công cụ hành chính hoặc công cụ kế hoạch mệnh lệnh tiến hành điều tiết có tính cưỡng chế để buộc các hoạt động kinh tế - xã hội phù hợp với mục tiêu điều tiết vĩ mô của nhà nước. Trong khi đó điều tiết gián tiếp, nhà nước thông qua các công cụ liên quan đến lợi ích kinh tế để hướng dẫn các hành vi kinh tế của chủ thể kinh tế khiến cho nó phù hợp với mục tiêu vận hành nền kinh tế. Nếu như phương thức điều tiết trực tiếp mang tính cưỡng chế và ràng buộc cao thì phương thức điều tiết gián tiếp lại mang tính định hướng, hướng dẫn các hành vi kinh tế. Vì mang tính cưỡng chế nên khi sử dụng phương thức điều tiết trực tiếp nhà nước trực tiếp tác động vào quyết sách của doanh nghiệp, điều này ngược với phương thức điều tiết gián tiếp.

Tuy nhiên, điều tiết gián tiếp có một hạn chế rất lớn đó là hạn chế năng lực tự chủ và coi nhẹ lợi ích của chủ thể kinh tế vi mô, bóp chết tính tích cực của hoạt động kinh tế. Điều này dễ dẫn đến các phản kháng tiêu cực từ phía đối tượng bị điều tiết. Ví dụ như, để đối phó với lạm phát, nhà nước quy định lãi suất trần, điều này không phản ánh được nhu cầu thực tế của thị trường vốn nên ngay lập tức các

(*) Giảng viên Khoa Lý luận Mác – Lênin

¹ Chủ biên: GS.TS.VS Trình Ân Phú, *Kinh tế chính trị học hiện đại – Giáo trình cơ bản về kinh tế học và quản lý học trong các trường Đại học thế kỷ mới*, NXB Đại học kinh tế quốc dân, Hà Nội 2007, Trang 522

NHTM đưa ra các hình thức khuyến mãi khác nhau: rút thăm trúng thưởng, quà tặng,... là các hình thức nhằm nâng cao lãi suất thực tế; hoặc khi cho vay vốn thì NHTM thu các phí cho vay cũng là một hình thức nguy trang để nâng cao lãi suất cho vay mà vẫn thực hiện đúng mệnh lệnh của NHNN.

Khác với điều tiết trực tiếp, điều tiết gián tiếp thông qua tín hiệu thị trường hướng dẫn các hành vi kinh tế, tức là đối tượng bị điều tiết vẫn có tính tự chủ trong quyết sách của mình nhưng hành vi của họ vẫn đi theo định hướng của nhà nước. Chẳng hạn như, để tác động lên cán cân thương mại, tức là tác động lên hoạt động xuất nhập khẩu, một tín hiệu chúng ta dễ nhận thấy đó là nhà nước điều chỉnh tỉ giá hối đoái. Khi nhà nước tăng tỉ giá hối đoái tức là tỉ giá tiền đồng/ đô la Mỹ tăng lên (nghĩa là cần nhiều tiền đồng hơn để mua đô la Mỹ) thì điều này cũng đồng nghĩa với việc nhà nước khuyến khích xuất khẩu vì khi đó doanh nghiệp xuất khẩu thu ngoại tệ về họ sẽ thu lợi nhuận cao hơn, và ngược lại tăng tỉ giá hối đoái sẽ hạn chế nhập khẩu do nhà nhập khẩu và phân phối hàng nhập khẩu cần phải có một lượng tiền lớn hơn để mua ngoại tệ thanh toán cho hàng hóa nhập về. Như vậy, nhà nước thông qua sự điều chỉnh tỉ giá hối đoái gián tiếp tác động lên lợi ích kinh tế của các doanh nghiệp xuất nhập khẩu để họ hành động gần với mục tiêu mà nhà nước đề ra.

Như vậy, với phương thức điều tiết trực tiếp nhà nước biến ý đồ quản lý của mình thành mệnh lệnh hành chính; trong khi đó với phương thức điều tiết gián tiếp nhà nước biến ý đồ quản lý của mình thành tín hiệu thị trường, điều tiết nền kinh tế thông qua thị trường điều tiết. Mặc dù, nước ta chuyển sang cơ chế thị trường, việc áp dụng phương thức điều tiết gián tiếp với những ưu thế vượt trội so với phương thức điều tiết trực tiếp đã bước đầu góp phần thúc đẩy sự phát triển năng động của nền kinh tế. Tuy nhiên, chúng ta cũng không thể từ bỏ ngay phương thức điều tiết trực tiếp này vì nó vẫn có những ưu điểm hỗ trợ trong việc quản lý nhà nước về kinh tế mà phương thức gián tiếp không có như: tốc độ điều tiết nhanh, tính ràng buộc mạnh, trong thời kỳ ngắn có thể thực hiện được mục tiêu vĩ mô mà nhà nước mong muốn. Chính vì vậy, nhà nước lựa chọn vận dụng linh hoạt cả hai phương thức trực tiếp và gián tiếp, trong đó lấy phương thức gián tiếp là chính.